

КОНЗУЛАТ
НА РЕПУБЛИКА СРБИЈА ВО
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА - БИТОЛА
КОНЗУЛСКА БИТОЛА И ИСТОРИСКИТЕ,
СОВРЕМЕНИТЕ И ИДНИТЕ КУЛТУРНИ
И УМЕТНИЧКИ ВРСКИ МЕЃУ
Р.МАКЕДОНИЈА И Р.СРБИЈА

ЗБОРНИК
БИТОЛА, 2014

м-р Никола Талевски	
ЗБРАТИМУВАЊЕТО КАКО ЗНАЧАЕН ИНСТИТУЦИОНАЛЕН ОБЛИК НА СОРАБОТКА НА БИТОЛА СО ОПШТИНАТА СТАРИ ГРАД-БЕЛГРАД И ПОЖАРЕВАЦ	313
проф. д-р Олгица Додевска-Михајловска	
СРПСКОХРВАТСКИОТ ЈАЗИК - ПОСРЕДНИК ВО ЛЕКСИЧКОТО ЗАЕМАЊЕ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК (1945 - 1955).....	321
проф. д-р Родна Величковска	
ЖЕНАТА КАКО СТОЖЕР НА ОБРЕДНАТА ПЕЈАЧКА ТРАДИЦИЈА ВО МАКЕДОНИЈА И СРБИЈА	329
проф. д-р Силвана Сидоровска-Чуповска	
ПРОСВЕТНИТЕ ПРОПАГАНДИ И УЧИЛИШТАТА ВО БИТОЛА	335
проф. Славе Николовски-Катин	
АКАДЕМИК Д-Р СИНИША СТАНКОВИЌ - ПОРТРЕТ ЗА ЧОВЕКОТ ОД СВЕТСКАТА ЕЛИТА	343
проф. д-р Снежана Велковска	
МАКЕДОНСКО-СРПСКИ ФРАЗЕОЛОШКИ ПАРАЛЕЛИ.....	353
проф. д-р Снежана Веновска-Антевска	
ПОЕЗИЈАТА НА ДЕСАНКА МАКСИМОВИЌ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК.....	359
Димитар Димитровски-Такец	
МОЈАТА ГЕНЕРАЦИЈА И ПРОФЕСОРИТЕ ВО БИТОЛСКАТА ГИМНАЗИЈА 1933-1941	367
Димитар Димитровски-Такец	
БИТОЛСКИ КОНЗУЛСКИ РЕФЛЕКСИИ НЕКОГАШ И ДЕНЕС	375
проф. д-р Тодор Чепреганов	
БАЛКАНОТ МЕЃУ БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ И ЕВРОПА БЕЗ ГРАНИЦИ – РЕАЛНОСТ ИЛИ УТОПИЈА	383
проф. д-р Вера Гошева	
АРХИТЕКТОТ ДУШАН МИРОСАВЉЕВИЌ И БИТОЛА	389
м-р Анета Шијакова	
ИНТЕРЕСОТ НА РУСИЈА ЗА МАКЕДОНИЈА ЗА ВРЕМЕ НА ТУРСКАТА ИМПЕРИЈА И РУСКИОТ КОНЗУЛАТ ВО БИТОЛА	393
проф. д-р Вера Стојчевска - Антиќ	
РАКОПИСИ СО МАКЕДОНСКА РЕДАКЦИЈА ВО БЕЛГРАД.....	403
проф. д-р Владимир Цветковски	
ЛАЗАР ДИМИТРИЕВИЌ – СЛИКАР, КОМПОЗИТОР И КНИЖЕВНИК – ИСТАКНАТ ДЕЕЦ ВО СРПСКАТА КУЛТУРНА СРЕДИНА	407
проф. д-р Владимир Цветковски	
ПРОТОЕРЕЈ МАРКО ДИМИТРИЕВИЌ - ДУХОВНИК И МИСЛИТЕЛ ПОСВЕТЕН НА ШИРЕЊЕТО НА СЛОВОТО БОЖЈЕ	417
Аница Ѓорѓиевска	
ЗАПИС НА УМЕТНИКОТ ВО МОЗАИК.....	421
проф. д-р Васил Дрвошанов	
ПРОУЧУВАЊАТА НА ВОИСЛАВ И. ИЛИЌ НА МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРНИЦИ	423
доц. д-р Катерина Младеновска-Ристовска	
ТВОРЕЧКИОТ ПРОФИЛ НА АНИЦА САВИЌ-РЕБАЦ	443

БАЛКАНОТ МЕЃУ БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ И ЕВРОПА БЕЗ ГРАНИЦИ – РЕАЛНОСТ ИЛИ УТОПИЈА

1913-2013 година. Поминати сто години од еден историски настан, дел од мозаик исполнет со војување, победи и поделби. На околу 500 км. на север, исток, запад или југ од нас, балканските народи различно ќе го восприемаат, толкуваат и доживуваат минатото, секој со своја посебна симболика и идеологија на градење митови и митологии. Познатата српска историчарка Дубравка Стојановиќ ќе наслови еден свој текст „Сто години фантазии“ што сигурно одговара за сите балкански држави, без исклучок. И по сто години Ние-Балканците, како да сме заробени во истите матрици. Па и денес, кога се зборува за Балканските војни, без разлика на изминатите години, сè уште се користи истата реторика и иконографија- практично знаењето кое е пренесено од оние кои биле директни или индиректни учесници во настаните. И покрај фактот што ние самите не сме учествувале во настаните, по некоја инерција се трудиме да ги повторуваме, кореспондирајќи со истата реторика и иконографија. А сето она што го знаеме за тие војни, е она што сме го слушале и што на нас го пренеле учесниците во тие настани.

Иако историските факти говорат дека Македонија како самостоен, меѓународно-правен субјект за време на балканските војни не постои, неспорно е дека македонскиот народ, како дел од војските на балканските држави, активно учествувал во воените собитија, соочувајќи се со сите трауми и воени ужаси. Од друга страна, Македонија во дадените воено-политички услови, реално била немоќна да ги промени историските текови и балканската историска завршница со која ќе биде распарчена нејзината територија. Соочувањето и преживувањето на военото бreme, изгубените илузии за слобода и сопствена држава и епилогот од една историска неправда, било причина, македонскиот народ да изгради сопствена колективна меморија, која најчесто базирана или под влијание на устната историја била пренесена на наредните генерации но и овековечена во документарни филмови, фотографии, романи и сл. Несомнено појавата и потребата од колективната меморија е исконска и природна, а целта спонтано се препознава во неотуѓивото право на народот да ги легитимира и овековечи историските моменти во постоењето на сопствената нација.

Затоа на Балканот се преплетуваат не само народите, туку и нивните секавања и вистини. Нарациите врежани во колективната меморија на земјите од Балканот по однос на ова прашање-Балканските војни, се обидуваат да ја прикажат сопствената, за нив права “вистина“ за случувањата. Победниците - дека тоа што го освоиле со право им припаѓа ним, а од другата страна поразените дека не е право што изгубиле делови од својата територија и население. Секој на секого се обидува да докаже нешто и да ја истера својата правда на виделина. И се така во еден маѓепсан круг. Излезот од тунелот не се гледа.

Сепак, сто години во историски контекст за Балканот и не е така долг период за да можеме да дадеме некоја дефинитивна „вистина“ за Балканските војни имајќи предвид дека сеуште секоја од респективните држави има своја вистина за она што се случи во 1912-1913 година. Затоа денес во историографиите на балканските држави ништо не е променето, сеуште ги имаме истите ставови за војните. Секој ја брани својата вистина, а ја напаѓа другата.

Но гледано од еден друг агол, од перспективата на балканскиот соживот и иднина, сто години потоа сигурно дава можност да се направи ретроспектива на заедничкото минато и да видиме дали нешто се променило во нашите размислувања во однос на Балканските војни и дали можеме заедно да гледаме во иднината.

Да тргнеме по ред. Оваа сто годишнина беше повод дел од балканските држави (Бугарија, Србија, Турција, Македонија), Германија и Универзитети во САД да одржат научни собири на кои научните работници дадоа свои толкувања, врз база на нова архивска документација или препрочитување на старата, за она што се случи во 1912 и 1913 година на Балканот. Она што боли и паѓа во очи е фактот што на одредени научни собири не беа повикани научните работници од Македонија. Повторно, но сега на научно „воено“ поле се најдоа истите оние кои во '12-'13 на реално воено поле се бореа за „ослободување“ на Македонија т.е. на браќата христијани. Но, за жал научните работници од Македонија не беа присутни за да можат да ја кажат македонската вистина и своето мислење за она што се случуваше во тие години. Поради ваквата состојба, многу е веројатно на тие собири и да не сме ни споменати. Ништо ново. Во минатото Ние-Македонците влегувавме во рангот на „христијаните“, а сто години потоа, гледаме дека повторно Не нема. И по сто години Нас сеуште Не нема во писанијата на некои од соседите. Дали е "арогантно" да констатираме дека ваквото однесување е повеќе од ненаучно а во крајна линија и не цивилизирано. Несомнено е дека Македонија од своја страна одамна сака да стави крај на Балканските војни, ама

како што гледаме не и дозволуваат. Нашите соседи и денес тврдат дека нема Македонци, и како народ, а уште помалку како национално малцинство во нивните држави. Истите тие бараат да се откажеме од нашата историја за да ја прифатиме нивната национална имажинација како своја, не признаваат јазик, ниту црква. Коментар за ова не е потребен.

Настанот беше искористен од страна на учесниците во балканските војни од едните за глорифицирање на победите, а од другите за потсетување на неправдите кои им се направиле на мировната конференција. И тоа е приказна која се врти на секоја годишнина. Нема ни јота отстапување. Обидите на поединци, како од научната фела така и од пошироката научна јавност да дадат поинакво размислување завршуваат со осуди како национални предавници.

Имајќи го предвид поводот би сакал да се осврнам на чествувањето на сто годишнината од Кумановската битка. Познато е дека истото се случи на Зебрењак, што преставува спомен костурница на загинатите српски војници во таа битка. Настанот се случи годинава, на територијата на Македонија. Во контекст на чинот на чествувањето на битката кај Зебрењак би сакал да дадам само едно мало потсетување. Имено во Втората светска војна, на истото ова место, споменикот беше срушен од страна на бугарските војски за време на окупацијата на Македонија. И тоа е само показ како балканските народи се почитуваат и се однесуваа кон жртвите на војниците од војните. Кој како освојува го руши и го брише името на другиот. Сепак загубата е малку подлабока и посуштинска за да заврши на бледа констатација. И не е во прашање само рушењето на споменот и фактот дека некој жалел и пател по изгубените животи, вистината е уште погорчлива, што секогаш туѓите интереси беа нашата балканска реалност.

Но да се вратиме во денешницата. По повод чествувањето од страна на македонската Влада беше дадена согласност за уредување на спомен-костурницата и дозвола за чествување на настанот. Несомнено, македонската Влада постапи цивилизациски, хумано и христијански. Тие кои паднале на тоа место се секако жртви на одредени воени стратегии, идеологии, а не е исклучено и дека едноставно верувале во ослободувањето на своите “браќа” кои се уште биле под Османлиска управа. Но без разлика на се, евидентно е и помалку жално што во Македонија најголемиот број на спомен обележјата се на странски војници од овој период, а нема спомен обележја на македонски војници, жртви во Балканските и Првата светска војна, иако тие биле дел од војските на скоро сите завојувани страни. И сигурно дека за овие настани постои

меморија и кај македонскиот народ, иако некои се обидуваат и да не ги споменат. Тотално ги негираат. Дури и цивилните страдања се опишани како не-наши (главно, како бугарски). Но, „сто години и не се така далечен период за да нема сеќавања, барем во семејствата. Еве едно од мноштвото сеќавања: „Приказната за мојот дедо е налик на многу други, особено на тие кои биле насилно мобилизирани. Таа е различна само во еден сегмент: дедо ми не бил јунак! Ни раскажуваше за неговата тактика на преживување: ќе заостанел во четата намерно, ко божем да ги врзе обувките, ама вадел бело шамивче и се предавал на војската која надоаѓала. Тие пак ќе го облечат во нивна униформа, и ќе го пратат повторно на фронт. А тој пак со истата 'досетка'...“¹ Ако дозволиме, анализата може да не одведе во многу правци, полемики и констатации, но сепак останува простата човечка вистина, едноставно човекот не ја гледал смислата на убивањето и причината зошто би гинел за нешто што не го разбирал“. А ги имало Македонците на сите завојувани страни. И гинеле, мислејќи дека навистина ќе бидат ослободени. Но треба да се потенцира, Првата балканска војна на војниците им влеала надеж дека по војната т.е. по истерувањето на Османлиите на Балаканот ќе завладее мир. Честопати по ослободувањето на градовите и селата доаѓало до збратимување меѓу војници од сите балкански држави. Биле формирани заеднички комисии кои управувале со ослободените градови и села. И премиерот на Србија, Ивица Дачиќ е сосема во право кога истакнува дека „тоа беше во Првата балканска војна и тоа е една од ретките војни каде воопшто сме биле заедно и каде не сме војувале едни против други“.² За жал, тие не ги знаеле плановите на нивните политичари и Втората балканска војна ја покажала целата жестокост и омраза меѓу завојуваните страни.

Чествувањето на битката на Зебрењак предизвика различни чувства кај Македонците. Од одобрување до оспорување. Владата на Р Македонија излезе со едно соопштение кое го одразуваше духот на новото време т.е. патот кон Европската унија.

Соопштението беше дадено по чествувањето. Во него се вели: „Владата на Република Македонија, предводена од ВМРО-ДПМНЕ, единствено се согласи српската Влада достоинствено да го прослави овој, за нив историски чин, на местото на битката кое денес е територија на Република Македонија, заради две работи. Прво, прославата на српската Влада кај споменикот Зебрењак е во европскиот дух за градење

¹ Билјана Ванковска, „Балканските војни 1912-1913: звуци на симфонија или реквијем?“ *Нова Македонија*, бр. 22710, 22. 10 2012.

² „НИКОЛИЌ: ОДБЕЛЕЖУВАЊЕТО НА КУМАНОВСКАТА БИТКА Е ПОРАКА НА МИРОТ“, ДНЕВНИК ONLINE, 28. 10. 2012.

добрососедски односи со сите соседи, вклучително и со Србија. Само во тој контекст, како почит кон нашиот сосед и градењето добри односи, може да се сфати присуството на македонски политичари на настанот и второ, со овој чин Македонија покажува јасна динстинкција во однос на СПЦ и некои структури кои во минатото ја поддржуваа, а која не дозволуваше влез во манастирот Прохор Пчињски на македонската делегација, со цел одбележување на асномски Илинден, во просторијата каде што се одржал. Тоа што го прави СПЦ е пример како не треба, а тоа што го прави Македонија е пример како треба да се гради заедничката европска иднина. Чинот на постапување на Република Македонија е чин кој се случува во Европа денес во 21-от век, а чинот на СПЦ е чин исто така од Европа, ама заробен некаде во 19-от век“.³

Она што некогаш се нарекувало „Големите сили“ денес се вика Европска унија. Денес и едните и другите се стремиме кон големото европско семејство. Но дали нештата ќе се променат имајќи ги предвид претходните искуства сè уште останува енигма. За волја на вистината, не сум многу оптимист во тој поглед. Тоа пред се може да се поткрепи со фактот што Грција и Бугарија се дел од европската унија. Но за жал, тие воопшто не отстапуваат од она што го имаат зацртано како своја национална програма. Македонското национално малцинство не се признава и во двете држави. Влезот во Европската унија не значи и аналогно менување на одредени ставови. Сведоци сме дека Европската унија се уште се обидува да го реши „македонското прашање“ со тоа што се очекува да го промени своето име за да стане дел од европското семејство.

На крајот само би го цитирал претседателот на Европскиот совет Херман ван Ромпуј кој на денот на Европа ќе истакне: „Европската перспектива на државите од поранешна Југославија е единствениот начин да се избегнат нови војни на тој простор, каде што пред 15 години имаше граѓанска војна, дури и геноцид“.⁴ А сигурно на Балканот се уште има потенцијали за судири, вулканите на конфликтите не се изгаснати. Босна, Косово и Македонија се се уште слаби алки во системот на безбедност. Дали балканските политичари се свесни дека не е можно обединување на Балканот, па решението за сите свои пизми ги бараат во Европската унија. А сигурно полесен би бил влезот во Унијата кога би имале обединет Балкан, Балкан без граници.

³ „ВМРО-ДПМНЕ: Прославата на српската Влада кај споменикот Забрњак е во европскиот дух за градење добрососедски односи“, Idividi, 28 октомври 2012.

⁴ „Нова Балканска војна ќе се спречи и без ЕУ“, *Нова Македонија*, 22579, 14. 05. 2012.

Уште еден доказ дека тешко се напуштаат матриците на историјата е и вчерашното откажување на самитот во Охрид од лидерите на балканските држави. Средбата беше планирана како самит за соработка со југоисточна Европа и форумот на Дијалог на цивилизациите. Изјавата на македонскиот претседател Ѓеорги Иванов по повод настанот само го потврдува она за што зборувавме претходно. Во изјавата се вели: „За жал старите балкански предрасуди и комплекси повторно заживееја во пресрет на Самитот. Нема да дозволам преку грбот на Македонија да се прекршуваат старите балкански предрасуди и да се поткусуруваат интересите на балканските држави, а цената ја плаќа Македонија“.⁵

Македонија се уште е заплеткана во балканската историја и без разлика на напорите коилку и да се труди нејзините окови тешко се раскнуваат не дозволувајќи и на европската перспективата да ги отвори своите порти за нас. Да се надваме дека на 200 годишнината од прославата на балканските војни белки нешто ќе се смени.

⁵ Христо Ивановски „Балканот се посрамоти“, Дневник, 30 мај 2013, год. XVII, бр. 5178., 1:2.